

Policy samt riktlinjer för säkerställande av kvalitet i studier

Målgrupp och fokus: Dokumentet riktar sig till utredningssekreterare, kanslichefen, ledamöterna i kommittén men också till personer som skriver eller funderar på att skriva en rapport för EBA – eller de som är intresserade av hur kommittén arbetar med kvalitet. Dokumentet gäller samtliga EBA-rapporter oavsett typ av studie (utvärderingar, kartläggningar, översikter mm), samt i tillämpliga delar EBAs övriga publikationer.

Dokumentets innehåll: Dokumentet beskriver EBAs uppdrag och mandat i förhållande till kvalitetsfrågan, kvalitetsbegreppet, EBAs kvalitetskriterier samt processen för säkerställande av kvalitet i EBAs studier. Dokumentet beskriver också ansvar och roller och dokumentets referenslista hänvisar till litteratur där ytterligare information och inspiration kan inhämtas.

Till dokumentet är ett formulär bilagt som vid behov kan stödja författare, utredningssekreterare och referensgruppsordförande vid bedömningen av enskilda rapporters kvalitet (bilaga 1). I bilaga 2 presenteras EBAs syn på användning. Som bilaga 3 har en sammanställning över olika former av tänkbar bias i utvärderingar och studier bilagts.

Relation till övriga styrdokument och policys: Dokumentet kompletterar särskilt dokument för EBAs arbetsformer, kommunikationsstrategi, jävspolicy, upphandlingspolicy samt riktlinjer för referensgrupper.

1. Bakgrund, EBAs uppdrag och dubbla oberoende

Genomgående hög kvalitet i EBAs studier och lärprocesser är grundläggande för att EBA långsiktigt ska kunna bidra till att förbättra biståndet, för verksamhetens legitimitet, genomslag och måluppfyllelse.¹

Utgångspunkten för EBAs arbete är kommittédirektiven (dir 2016:71). Enligt direktiven ska EBA ”utvärdera och analysera Sveriges internationella bistånd och därigenom bidra till kunskap som grund för regeringens utveckling och styrning av biståndet.” Direktiven anger tydligt att kommitténs produktion och verksamhet ska kännetecknas av hög kvalitet: ”Expertgruppen ska beställa eller genomföra samt kommunicera utvärderingar, analyser och studier av hög kvalitet avseende biståndets genomförande, resultat och effektivitet. Expertgruppen ska ha en oberoende ställning i relation till det som den granskar och ska självständigt svara för val av studier och för kvalitet.”

EBAs princip om dubbelt oberoende (å ena sidan EBAs oberoende i relation till uppdragsgivaren gällande vad som studeras och vilka rapportförfattare som anlitas, å andra sidan författarnas eget

¹ EBA använder studier som samlingsnamn för projekt som ska mynna ut i en rapport i någon form till eller av EBA.

ansvar för slutsatser och rekommendationer) är kopplad till frågan om kvalitet. Oberoende är inte en *tillräcklig* förutsättning för kvalitet eller ens ett mål i sig, men spelar stor roll för en högkvalitativ, kritisk verksamhet kännetecknad av integritet som grund för lärande. Oberoende ska dock inte tolkas som frånvaro av den närhet som är en förutsättning för relevans. Att säkerställa **relevans för uppdragsgivaren** kräver god dialog med målgrupper både gällande vad som görs och under analysarbetets gång. EBA har flera olika former för dialog med UD om de studier som planeras, genomförs och publiceras. **God kvalitet i utförande** kräver att rapportförfattare har god kunskap om utvärderingsobjektet. Expertgruppen avgör om närhet till materialet utgör ett problem för respektive studie. Detta beror bland annat på studiens frågeställning, syfte och tänkta mottagare. Oberoendet förväntas minska risken för olika former av potentiell *bias* (se bilaga 3) och därigenom stärka studiernas tillförlitlighet.

2. Vad menar EBA med kvalitet?

Kvalitet är ett svårfångat och mångfacetterat begrepp som sysselsatt filosofer sedan antiken. Definitioner av begreppet anger att kvalitet är lika med egenskaper. Det är svårt att säga mer än så, för det som gör t.ex. en bil eller teaterföreställning bra är andra egenskaper än de som gör en analys eller en utvärdering bra. Det finns helt enkelt ingen generell, generisk definition av kvalitet utom det något intetsägende 'egenskaper'. Vilka de egenskaperna är som gör just en utvärdering bra måste definieras specifikt för utvärdering.

Det har man också gjort inom branschen, det har varit en livlig diskussion under många decennier, och debatten har engagerat både sådana som beställer utvärderingar, de som genomför dem, och de som blir föremål för utvärdering. Vi kan konstatera att det finns en bred samstämmighet kring några sådana egenskaper som en utvärdering bör ha. EBAs kvalitetsprinciper är inspirerade av Joint Committee on Standards (1994) och kan ses som en anpassning till den egna verksamheten av OECD:s kvalitetsstandarder (OECD-DAC, 2010).

För det första ska en studie vara **användbar**, den bör komma till användning och bidra till lärande. Det ställer krav på såväl beställare som utförare och på de politiska/administrativa system som berörs. Användning och användbarhet är processer som grundas innan en studie sätts igång. Med det i minnet bör man vara försiktig med att starta studier om det inte finns förutsättningar att använda resultaten. Det ställer krav på att processen involverar intressenter så att marken bereds för användning, samt på att en slutrapport är välskriven, klar och tydlig och de praktiska implikationerna framträdande (se bilaga 2 för en mer utförlig beskrivning av EBAs syn på användbarhet).

För det andra ska studier vara **tillförlitliga**, de ska helt enkelt 'ha rätt' i sina bedömningar. Det innebär att en studie ska vara stadigt förankrad i vetenskapliga metoder. Resultaten ska bedömas med traditionella vetenskapliga kriterier för reliabilitet, intern och extern validitet samt begreppsvaliditet. Vidare är det viktigt att metod och tillvägagångssätt tydligt redovisas så att läsare/användare kan bedöma tillförlitligheten och eventuella begränsningar.

För det tredje ska studier genomföras **effektivt**. Utvärdering är kostsamt i sig och är även förknippat med höga indirekta och dolda kostnader som gör det extra angeläget att försäkra sig om att processen är effektivt genomförd. För effektivitetens skull ska studier ha klart och tydligt fokus samt ett begränsat antal, väl genomtänkta frågor. Författare ska inte samla mer datamaterial eller empiri än nödvändigt och arbetet ska flexibelt anpassas under genomförandet.

För det fjärde ska utvärderingar och studier genomföras på ett **etiskt** korrekt sätt. Utvärderingar innebär ofta att personer lämnar ifrån sig uppgifter som kan utsätta dem för konsekvenser från

överordnade i en organisation, från politiska makthavare eller kollegor/allmänhet. Den personliga integriteten och skyddet för uppgiftslämnare måste vara fullständigt och ovillkorligt, i de fall minsta misstanke om konsekvenser kopplade till uppgiftslämnande finns. De som kommer i kontakt med studien ska under alla omständigheter bemötas med respekt, värdighet och omtanke.

EBA's utgångspunkt är att inte stänga ute eller ta ställning mellan vetenskapliga discipliner och dessas ofta varierande syn på metod och vetenskaplighet. Utgångspunkten är att undvika metodologisk reduktionism (föreställningen att kvalitet i forskning eller utvärdering sammanfaller med en specifik metod) och att det inom samhällsvetenskaperna och på utvärderingsområdet finns "minsta gemensamma nämnare" för kvalitet som kan ligga till grund för styrning och planering. För EBA's del kommer frågorna först och därefter valet av vetenskaplig metod. Ibland leder frågorna till att kvantitativt inriktade eller experimentella metoder för våra studier, och ibland till mera kvalitativt inriktade studier som exempelvis kan bygga på jämförande analyser, etnografi eller fallstudier.

EBA förespråkar att kvalitetsarbetet också ska fånga substans och inte endast formfrågor. Det räcker inte att en studie har genomförts effektivt, beaktat etiska krav, är tillförlitlig och användbar. Att en studie har dessa egenskaper gör det sannolikt att den också har något klokt och intressant att säga i sak. I princip kan det dock hända att en studie som har de egenskaperna ändå inte tillför kunskap inom sitt område. EBA fäster därför vikt vid sakfrågorna vid bedömningen av kvalitet. Ett författarteam bör alltid ha både sakområdeskompetens avseende de områden som studien berör och metodologisk kompetens med kapacitet att åstadkomma en slutprodukt kännetecknad av *vetenskaplighet*.

En studies kvalitet kan inte heller enbart reduceras till kvaliteten i själva rapporten. Utgångspunkten är istället att en högkvalitativ studie är ett resultat av den initiala dialog och planering som föregår beslut om inriktning, preciseringen av syfte och frågeställningar, metodologisk vetenskaplighet och transparens, studiens läreffekt/lärpotential, att centrala aktörer får komma till tals, en etisk process och ett effektivt användande av studiens resurser.

De kriterier för kvalitet som diskuterats ovan kan nyanseras i enskilda fall och det kan vara så att olika aspekter av kvalitet blir dominerande i olika studier. Kvalitetssäkringsprocessen ska vara utformad så att de egenskaper som utgör kvalitet kan skraddarsys och tillämpas för olika sammanhang. Visserligen är de kriterier som beskrivs ovan framtagna specifikt för utvärderingar och de källor vi hänvisar till visar i detalj på hur de tillämpas på just utvärdering. EBA menar dock att de generella begreppen är tillämpliga på alla våra studier.

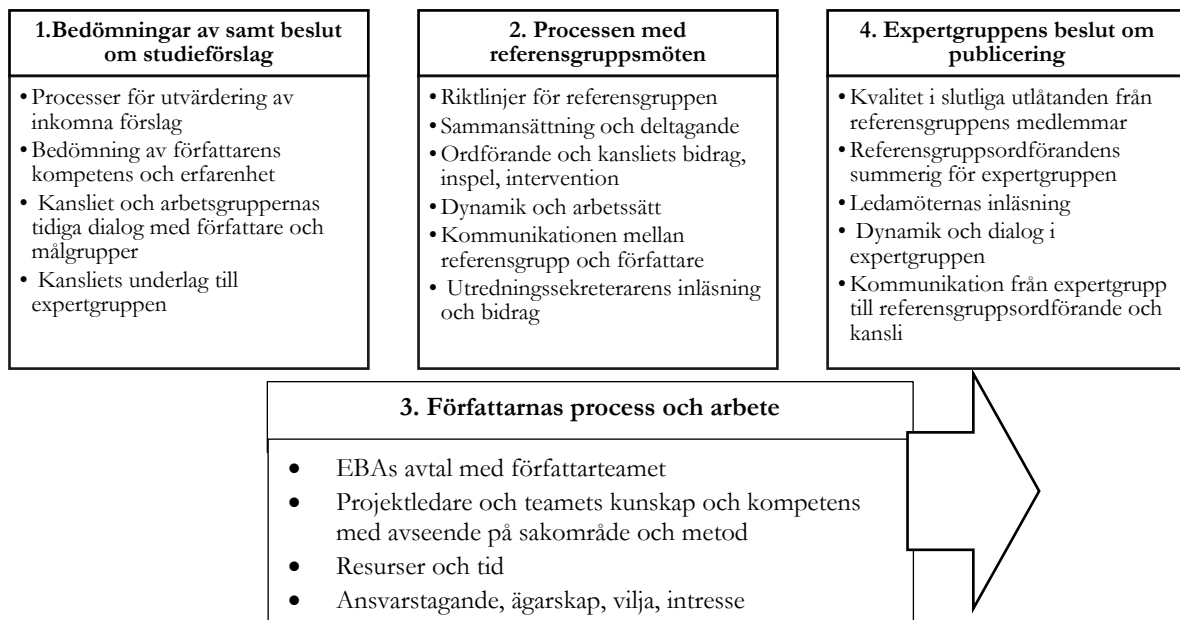
3. EBA's process för säkerställande av kvalitet i studier

EBA's process för att säkerställa kvalitet kan sägas börja med EBA's riktlinjer för utformning och innehåll i förslag på studier (EBA, 2019) och efterföljande bedömning av och beslut om förslag. Den fortsätter genom styrningen av författarnas process och kvalitetsarbete (bl.a. i avtalen med författarteamet) via referensgruppens granskning till expertgruppens beslut om publicering, samt i dialog, kommunikationsarbete och i EBA's interna uppföljning/lärande.

Referensgrupperna är EBA's huvudsakliga instrument för säkerställande av kvalitet i studierna. Arbetet där styrs av Riktlinjer för referensgrupper som anger att det "huvudsakliga syftet med referensgruppen är att utgöra ett stöd till författaren och på så vis öka rapportens kvalitet och policyrelevans". Systemet kan sägas efterlikna den kollegiala granskning som är central inom

akademien. En skillnad är att både forskare, ”biståndspraktiker” och övrig relevant expertis deltar i EBAs referensgrupper. Referensgruppens funktionalitet som kvalitetsinstrument bygger på tydlig styrning avseende syfte och förväntningar, rätt sammansättning av kompetenser (metod och sakområde), dynamiken och kvalitet i dialogen samt författarnas vilja att ta till sig relevanta synpunkter. En viktig aspekt är den kontinuerliga uppföljningen av hur synpunkter tas omhand av författarna. Utgångspunkten här är att författarna alltid förväntas *på allvar beakta* synpunkter från referensgruppen, men att författaren samtidigt har sitt oberoende och kan välja att implementera synpunkten i fråga eller att avstå. EBAs syn på kvalitetshöjande arbete är dynamiskt och adaptivt, dvs vi för ett kontinuerligt samtal med författare genom processen, snarare än bara punktvisa avstämmningar. Detta bygger på en syn på kvalitet som något som gradvis byggs och stärks.

Figuren nedan listar ett antal faktorer som i olika steg av processen påverkar kvalitet vid en EBA-rapports tillkomst. Fokus ligger på sådant som expertgruppen och kansliet har möjlighet att påverka.



Den tidiga processen är särskilt viktig då felaktiga beslut där kan vara svåra att korrigera senare under projektet. Den slutgiltiga kvalitetsgranskningen sker i samband med beslut om publicering där expertgruppen bedömer om studien håller tillräckligt god kvalitet för att publiceras som en EBA-rapport. Vanligtvis behöver slutmanus revideras i ljuset av expertgruppens kvalitetsgranskning.

4. Ansvar och roller i EBAs kvalitetsarbete

- *Huvudförfattaren* är alltid ytterst ansvarig för en EBA-studies kvalitet. Huvudförfattaren är också den som har störst möjlighet att påverka kvaliteten i en studie. Det är upp till huvudförfattaren att bedöma om hen vill använda interna kvalitetsansvariga i utvärderingsteamet. Dessa ersätter inte någon del i det kvalitetsarbete som beskrivs i denna PM.

- *Expertgruppen* är kollektivt ansvarig för det generella kvalitetsarbetet i EBAs rapportutgivning. Det som bedöms av expertgruppen vid beslut om publicering är om varje enskild studie håller tillräckligt hög kvalitet för att kunna publiceras. Expertgruppen är även ansvarig för att lägga ner alternativt förlänga arbetet med studier som inte lever upp till kvalitetskriterierna.
- *Ordförande för referensgruppen* är ansvarig för att leda och planera arbetet i referensgruppen tillsammans med ansvarig utredningssekreterare. Referensgruppsordförande ska beskriva studiens styrkor och svagheter för övriga ledamöter i expertgruppen i samband med beslut om publicering. Detta baserat på diskussionen i referensgruppen, referensgruppens utlåtanden samt utifrån egna bedömningar framtagna i samarbete med ansvarig utredningssekreterare. Referensgruppens ordförande ska vid behov, och efter avstämning med utredningssekreterare och kanslichef, återkoppla till expertgruppen om kvalitetsproblem i enskilda studier och där expertgruppen kan behöva informeras.
- *Kanslichefen* är ansvarig för att rapportera till expertgruppen om svagheter i EBAs generella kvalitetsarbete. Kanslichefen ska säkerställa att utredningssekreterare och ordförande i referensgrupper har resurser, kunskap och kompetens för att arbeta i linje med föreliggande kvalitetspolicy. Kanslichefen har även det övergripande ansvaret för kvaliteten i EBAs underlagsrapporter samt för Development Dissertations Briefs (DDB). DDB-serien skiljer sig från övriga rapportserier genom att de baseras på godkända vetenskapliga avhandlingar. Avhandlingarna bedöms ha genomgått sedvanlig vetenskaplig granskning. EBAs kvalitetssäkring avser därför sammanfattningen av underliggande produkt.
- *Den enskilda utredningssekreteraren* är ansvarig för att under hela processen aktivt stötta expertgruppen och referensgruppsordföranden vid bedömningen av studiers och förslags kvalitet utifrån kriterierna. Utredningssekreteraren ingår som projektledare i referensgruppen och bidrar, utöver praktiskt stöd, med expertis efter individuell kompetens. Utredningssekreteraren spelar en viktig roll genom att i dialog med referensgruppsordföranden säkerställa bästa möjliga sammansättning av referensgruppen med avseende på kompetens att bedöma metodologisk tillförlitlighet, användbarhet, etik et cetera. Ansvarig utredningssekreterare ska läsa in varje enskild studie ordentligt från förslagstadiet och löpande samt slå larm till kanslichef och referensgruppsordförande om ett förslag eller en rapport har eller väntas få kvalitetsbrister. Enskilda utredningssekreterare ansvarar också för att till kanslichefen lyfta sina egna behov av kompetensutveckling med avseende på metodologi, inklusive utvärderingsmetod- och design, forskningsetik, forsknings/utvärderingsekonomi.

Ett centralt dokument i förhållande till kvalitet och rollfördelning är också EBAs jävspolicy och som syftar till att undvika olika former av bias i EBAs studier (jmf. bilaga 3).

Referenser och tips på litteratur

- Bickman, L. (1997) Evaluating evaluation: Where do we go from here? *Evaluation Practice*, 18(1), 1–16.
- Campbell Systematic Review Policies & Guidelines., 2019. *Campbell Collaboration*
<https://docplayer.net/136382402-Campbell-systematic-reviews-policies-and-guidelines.html>
- Camfield, L., Duvendack M. and Palmer-Jones, R. (2014) Things you Wanted to Know about Bias in Evaluations but Never Dared to Think. *IDS Bullentin*, 45(6), 49–64.
- Cooksy, L. J., and Caracelli, V. J., (2009) Meta-evaluation in Practice: Selection and Application of Criteria, *Journal of Multi-Disciplinary Evaluation*, 6(11), ISSN 1556-8180
- Dahler-Larsen, P., (2019) Quality: From Plato to Performance, *Palgrave MacMillan*
- Department for International Development (DFID)., (2017) Annual Review of the Evaluation Quality Assurance Service (EQUALS), UK Government, London United Kingdom
Retrieved from <https://devtracker.dfid.gov.uk/projects/GB-1-205109/documents>
- Donaldson, S., Patton, M.Q., Fetterman, D.M., Scriven, M. (2010) The 2009 Claremont Debates: The Promise and Pitfalls of Utilization-Focused and Empowerment Evaluation. *Journal of Multi-Disciplinary Evaluation*, Volume 6, Number 13, ISSN 1556-8180 February 2010
- EBA (2019), *Guidelines for project proposals*, Promemoria 2019-04-10. Tillgänglig för nedladdning på www.eba.se.
- Forss, K. and Carlsson, J. (1997) The Quest for Quality – or can evaluation results be trusted? *Evaluation*, Vol 4, 481–502.
- Forss, K. och Uhrwing, M. (2003) *Kvalitet i utredningsväsendet – utveckling och tillämpning av en modell för att bedöma kvaliteten på kommittéarbeten*. Regeringskansliet, Förvaltningsavdelningen.
- Forss, K. (2018) *Getting Value for Money? A Critical Analysis of the Costs and Benefits of Evaluation. Chapter 8 in Furubo, J-E. and Stame, N. (2018) The Evaluation Enterprise – A Critical View*. Routledge: New York
- James R., & Sanders, Chair (ed.) (1994) The Joint Committee on Standards for Educational Evaluation: The Program Evaluation Standards, Second edition. *Sage Publication, Thousand Oaks, USA*, p.23-24; 63; 81-82,125-12
- Lipsey, M. W., Crosse, S., Dunkle, J., Pollard, J., & Stobart, G. (1985). Evaluation: The state of the art and the sorry state of the science. In D. S. Cordray (Ed.), Utilizing prior research in evaluation planning (pp.7-28). *New Directions for Program Evaluation*, 27.
- McCoy, M., & Hargie, O, D, W., (2001) "Evaluating evaluation: implications for assessing quality", *International Journal of Health Care Quality Assurance*, Vol. 14 Issue: 7, pp.317–327
- OECD-DAC (1991) Principles for the Evaluation of Development Assistance, Development Assistance Committee, *OECD, Paris, France*
Retrieved from <https://www.oecd.org/development/evaluation/2755284.pdf>

OECD-DAC (2010), *Quality Standards for Development Evaluation*, DAC Guidelines and Reference Series, ISBN 978-92-64-08390-5

Patton, M (2008). Utilization-focused evaluation, 4th edition. *Thousand Oaks, CA: Sage*.

Perrin, B (2009) Review of the Quality of DFID Evaluations: A Delicate Balancing Act, *Independent Advisory Committee on Development Impact (IACDI)*

Scriven, M., (1991) *Evaluation Thesaurus*. SAGE Publications.

Scriven, M., (2001). Evaluation: Future tense. *American Journal of Evaluation*, 22(3), 301-307.

Scriven, M., (2000 revised 2005 and 2007) The logic and methodology of checklists, *Western Michigan University* Retrieved from

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.588.7093&rep=rep1&type=pdf>

Schwandt, T.A., (2015) How we think about quality in evaluation: Concepts, Means and Representation. *Paper Presented at the American Evaluation Association Meeting, Chicago, IL ResearchGate*. Retrieved from

https://www.researchgate.net/publication/286252759_How_We_Think_About_Quality_in_Evaluation

Schwartz, R. and Mayne, J. (2005) *Quality Matters: Seeking Confidence in Evaluating, Auditing and Performance Reporting*. Transaction: New Brunswick.

Stufflebeam, D. L. (2001a). The meta-evaluation imperative. *American Journal of Evaluation*, 22(2), 183-209.

Säätelä, S. (2001) *Kvalitet – en gåta*. *Artes, no.1*.

Raifman, J, G., Lam, F., Keller, J, M., Radunsky, A., Savedoff, W (2017): Evaluating Evaluations: Assessing the Quality of Aid Agency Evaluations in Global Health Working Paper 461, *Centre for Global Development* How We Think About Quality in Evaluation: Concept, Means, and Representation . Thomas A. Schwandt, University of Illinois at Urbana-Champaign. Paper presented at the annual meeting of the American Evaluation Association Chicago, IL November 11, 2015

UNEG., (2016) United Nations Evaluation Group (UNEG) Norms and Standards for Evaluation: *UNDP New York, United States of America*

Retrieved from <http://www.unevaluation.org/document>;

UNDP (2017) Independent Evaluation Office Review of the Quality Assessment of 2016 Decentralised Evaluations *UNDP New York, United States of America*

Retrieved from

http://web.undp.org/evaluation/documents/quality-assessment/DE_QA_2016.pdf

Bilaga 1 – formulär för bedömning av studiers kvalitet

Detta formulär är fokuserat på själva rapporten och är tänkt att kunna användas av utredningssekreterare och referensgruppsordförande under processen från beslut om att en studie ska genomföras till beslut om publicering. Kvalitet i lansering och övriga samtal om rapporten efter publiceringsbeslut avhandlas inte.

Formuläret består av ett antal frågor som kan ställas till studien. Formuläret ska säkerställa att medvetna val görs avseende studien i dess olika delar och inte fungera som en lista där varje punkt ska bockas av oreflekterat i en viss ordning. Formuläret ska alltså inte användas mekaniskt utan ska stärka dialogen kring enskilda studiers styrkor och svagheter och underlätta referensgruppsordförandens och utredningssekreterarens arbete med att förbereda sig inför referensgruppsmöte samt inför beslutet i expertgruppen.

Tillförlitlighet

Syfte, fokus, begrepp

- Framgår det tydligt vilket **studiens syfte och grundläggande frågeställningar** är? Är studiens frågeställningar preciserade och/eller nedbrutna?
- Är viktiga eller centrala **begrepp** tydligt definierade eller uttolkade?
- Beskrivs **objektet för studien** på ett tydligt och utförligt sätt? Beskrivs avgränsningar i tid och rum tydligt?

Teori, perspektiv, kontext

- Har författarna gått igenom **relevant vetenskaplig litteratur**? Diskuteras litteraturen på ett omsorgsfullt sätt i rapporten?
- Tydliggörs studiens **teoretiska antaganden eller utgångspunkter**?
- Används **vetenskapliga referenser** för att underbygga slutsatser och analys? I vilken utsträckning hämtas referenser från ”grå litteratur” eller andra former av ej vetenskaplig litteratur? Refererar författaren på ett korrekt och enhetligt sätt till litteraturen?
- Innehåller studien en grundlig analys av relevant **omvärld och kontext**?
- Kombinerar rapporten **sakområdeskompetens med metodologisk eller teoretisk kompetens**?

Material och data

- Beskriver studien sina **data/empiri** och diskuterar datakvalitet?
- Är **indikatorer, utfallsdata eller jämförelseobjekt** väl valda och relevanta? Förs resonemang om deras tillförlitlighet?
- Är **urvalsprocesser** tydligt beskrivna och korrekt utförda? Är materialet representativt och/eller välmotiverat utifrån studiens syfte och metoder? Framgår det vad författarna anser sig kunna uttala sig om och inte?
- Bygger studien på **fallstudier**? Vilka slutsatser tillåter aktuell fallstudiedesign författarna att dra? Vilken grad av generalisering är möjlig?
- **Trianguleras** slutsatserna på något sätt med komplementära data?
- Har förteckningar över ev. **intervjupersoner** samt **intervjuguides/intervjuprotokoll/enkätprotokoll** bifogats rapporten?

Analys och slutsatser

- **Besvaras studiens/utvärderingens grundläggande frågeställningar** enligt projektförslag eller anbudsinbjudan?
- Hur hanteras frågor om **kausalitet och externt/yttre påverkande faktor** i de fall studien uttalar sig om resultat, måluppfyllelse eller effekter? Finns det oberoende variabler eller externa påverkande faktorer som inte beaktas i analysen?
- Är slutsatserna statistiskt **säkerställda/signifikanta** (avser kvantitativ analys)?
- Framgår det i vilken mån slutsatserna kan **generaliseras till andra sammanhang**, dvs diskuteras extern validitet?
- Kan ev. **rekommendationer** härledas logiskt ur rapportens data, analys och slutsatser?

Transparens

- Tydliggör författarna vilka **begränsningar** valda metoder och tillvägagångssätt har?
- Har rapporten ett avsnitt eller kapitel som tydligt och utförligt diskuterar **studiens design och metod**?
- Kan författaren ha haft någon form av **lojalitetskonflikt** i förhållande till utvärderingsobjektet? Diskuterar författaren sin egen **historia eller andra intressekonflikter** i förhållande till det som studeras?

Extern granskning och konsultationer

- Har författarna tagit tillvara på viktiga **rekommendationer eller synpunkter från referensgruppen**?
- Har studien intervjuat eller haft konsultationer med aktörer som är **särskilt berörda** av analysen?
- Har rapporten **fakta granskats** av relevanta parter?

Användbarhet och lärande

Kommunikation och tillgänglighet

- Har studien en **disposition och innehållsförteckning** som ger läsaren en överblick över analys samt eventuella rekommendationer?
- Innehåller studien en tydlig och utförlig **sammanfattning** på svenska och engelska?
- Är rapporten skriven på ett för målgruppen förståeligt och tydligt **språk** utan jargong eller för många fackbegrepp?
- Presenteras studiens slutsatser på ett **klart, tydligt, enkelt** sätt?
- Har studien ett **rimligt sidantal**? Kan/bör den kortas ned?
- Presenterar studien tydliga och fokuserade **rekommendationer**?
- Är det tydligt vem eller vilka eventuella rekommendationer riktar sig till?
- Har studien en **intresseväckande och informativ titel**?

Substans och bidrag

- Bidrar slutsatser och eventuella rekommendationer med **något nytt** för målgruppen?
- Är studien **additionell** relativt den kunskap som tillhandahålls av andra aktörer i det svenska biståndssystemet?
- Är några av rekommendationerna **överlappande, självklara eller av bristande additionalitet**?

Process och dialog

- Har representanter för **målgruppen/målgrupperna deltagit aktivt** i studiens referensgrupp?
- Har **dialogen** med UD:s kontaktperson(er) upprätthållits (inklusive presentation av preliminära resultat)? Har Sida eller andra berörda organisationer informerats löpande om studien?
- Vilka särskilda åtgärder behöver vidtas under **spridningsfasen** för att studien ska nå sina målgrupper?

Effektivitet och genomförande

Kostnad

- Hade samma kunskap kunnat åstadkommas till en lägre **kostnad**? Hur?
- Är kostnaden för studien rimlig i **relation till kostnaden för det som studeras**?
- Har **budgeten** varit tillräcklig för att en tillförlitlig och i övriga avseenden kvalitativa slutprodukt (etisk, användbar etc.) ska kunna levereras? Har oförutsedda kostnader uppstått och hur har dessa kommunicerats? Har expertgruppen beviljat tilläggsfinansiering?

Leverans och genomförbarhet

- Har författarteamet levererat **det som beslutades** i projektförslag (eller i förkommande fall Inception report)?
- Finns det **skillnader mellan manus och projektförslag** som inte har ventilerats i referensgruppen? Förklaras och förstås i så fall dessa avvikelser i rapporten?
- Har studien varit **möjlig att genomföra** givet syfte och frågeställningar samt de mer generella förutsättningar som funnits på plats?

Punktlighet

- Har rapporten **levererats i tid**?
- Har **tidsanvändningen** mellan rapportens olika steg (förberedelse, datainsamling, bearbetning/analys, rapportering) varit rimligt balanserad?

Etik

Etisk substans

- Nämner författaren några **etiska överväganden**? Finns det några som bör nämnas? På den här punkten kan det ibland finnas anledning att reflektera över om det på någon punkt inte är möjligt att följa forskningsetiska riktlinjer och motivera eventuella avsteg från desamma.
- **Finns det informanter i studien som kan påverkas negativt** om andra personer, grupper eller aktörer får kunskap om informantens deltagande i studien?
- Har uppgiftslämnarens/**informanters säkerhet** kunnat säkerställas vid arbetet med studien?
- Hur ska **informanters integritet** säkerställas under arbetet med studien? I utvärderingsprocesser kan i vissa fall särskilda överväganden behöva göras avseende hur integriteten hos de beslutsfattare vars beslut granskas och bedöms inom ramen för utvärderingen ska beaktas.

- Beskriver rapporten någon eller några på ett sätt som kan uppfattas vara **oetiskt, bristande i respekt för personer, organisationer eller aktörer**?
- Säkerställer författarna att slutsatser eller citat inte kan **härledas tillbaka enskilda informanter**? I utvärderingsprocesser kan det ibland vara viktigt att redovisa hur en beslutsfattare i sin tjänsteutövning motiverat eller motiverar sina beslut. I sådana fall bör beslutsfattaren ha rätt att se och godkänna eventuella citat eller slutsatser innan publicering.

Etisk transparens

- Framgår det i rapporten **hur god forskningsetik upprätthållits** i arbetet? Har det på några punkter inte varit möjligt att följa forskningsetiska riktlinjer? Hur motiveras i så fall avsteg från dessa?
- Framgår det i rapporten om intervjupersoner eller respondenter varit **anonyma** och om/hur intervjupersonerna informerats om detta? I utvärderingsprocesser kan det i vissa fall vara viktigt att redovisa hur en beslutsfattare i sin tjänsteutövning motiverat eller motiverar sina beslut. I sådana fall bör beslutsfattaren ifråga ha rätt att se och godkänna eventuella citat eller slutsatser innan publicering.

Process, deltagande, inkludering

- Hur har studien tillgodosett att personer som är **särskilt berörda av analysen får möjlighet att se och kommentera** densamma?
- Har studien kunnat genomföras med hänsyn till det **kulturella sammanhang** där den genomförts?
- Har författaren alternativt EBA **informerat berörda** om studien syfte?
- Har författaren alternativt EBA informerats deltagare i studien om att de har **rätt att själva bestämma över sin medverkan**? I utvärderingsprocesser kan det i vissa fall vara viktigt att redovisa hur en beslutsfattare i sin tjänsteutövning motiverat eller motiverar sina beslut. Hur har den situationen hanterats?
- Har författaren **förvarat personuppgifter** på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem?
- Har ska författaren säkerställa att **uppgifter insamlade om enskilda personer endast används för studieändamålet**?
- Finns det aspekter på **studiens tillförlitlighet, användbarhet eller effektivitet** som väcker frågor om studiens forskningsetik?

Bilaga 2 – Om användning av EBAs studier

Det går att särskilja tre typer av användning när det gäller produkter som utvärderingar, analyser, översikter, mm. De är:

Instrumentell användning. Med det avses att de slutsatser och rekommendationer som studien ger upphov till kommer till direkt användning för beslut om verksamheten. Det kan t.ex. vara att utveckla nya direktiv, strategier och riktlinjer, förstärka styrning, genomföra organisationsförändringar, avsluta interventionen, eller förstärka den så att resultaten uppnås. De flesta EBA-studier ger upphov till ett antal förslag, rekommendationer eller slutsatser som riktar sig till dem på UD, Sida eller andra organisationer som är berörda av det studien handlat om.

Konceptuell användning. Med det avses sådan användning som kommer av att studien genererar lärande och insikter som kan påverka bedömningen av biståndsprocesser, miljön de genomförs inom, och som kan ha betydelse i helt andra sammanhang än de studien avser. De flesta EBA studier ger sådana möjligheter och uppstår när någon reflekterat över studien – och är inte nödvändigtvis knutet till slutsatser och rekommendationer.

Processanvändning. Med det avses den användning som kommer till stånd under studiens gång, oberoende av vad dess resultat blir. Processanvändning uppstår t.ex. när de som medverkar i en studie får idéer om att ändra/utveckla verksamheten, bygger nätverk, och genom att de får utrymme för reflektioner och möten som är till nytta – i det som studien avser och i helt andra sammanhang.

De här tre användningsområdena är inte motsatser utan kan alla förekomma i större eller mindre omfattning. Däremot bygger de på något olika åtgärder:

För att stärka den instrumentella användningen ordnar EBA t.ex. riktade möten med de som är närmast berörda i ledning och bland personal, de kan medverka i referensgrupper och i panelsamtal när studier presenteras. Explicita ställningstaganden genom t.ex. någon form av 'management-respons' kan också vara sätt att stärka den instrumentella användningen. EBA försöker också när det är relevant att matcha publikationen av studier efter behoven i regeringens processer.

Den konceptuella användningen bygger på en bred spridning av studier. Den kräver att många tar del av – och bli intresserade av – innehållet. De seminarier och samtal som följer på studierna är viktiga, liksom att diskussionen förs vidare i EBAs podcast och i media. Publikationernas utformning och stil är också viktiga.

Processanvändning bygger på deltagande i processen. Referensgrupper spelar en viktig roll, men även andra aspekter av arbetet. Öppna, icke standardiserade metoder och processer, möten med olika intressenter, möjligheter till att ta upp nya spår och utveckla frågeställningar, är metodinslag som ofta bidrar till processanvändning.

Bilaga 3 – Fyra typer av potentiell bias i forskning och utvärdering

<p>Forskaren/ utvärderarens bias</p>	<p>Lojalitetsbias, konservativ bias, bias baserad på perspektiv, ståndpunkt, positionalitet, eller i förhållande till personer som liknar/ inte liknar mig själv mm.</p>	<p>Forskare kan ha lojalitetsbias där deras koppling till en viss teori eller skolbildning får dem att underskatta eller ignorera alternativa förklaringar.</p> <p>Utvärderare kan ha en konservativ bias där hen är långsam att revidera övertygelser och övervärderar tidigare evidens relativt mer nyligen framtagen sådan.</p> <p>Perspektiv, ståndpunkt eller positionalitet är viktiga begrepp i kvalitativ forskning. Det kan samtidigt förekomma begränsat beaktande av respondentsidans positionalitet. Man ser då inte informantens bias, position eller agenda. Respondenten kan också vara på olika sätt förhindrad att ge en fullständig bild, varför etik och tillförlitlighet ibland hänger samman som kvalitetskriterier.</p> <p>Annan potentiell bias i forskningsprocessen inkluderar bias i förhållande till personer som liknar/inte liknar mig själv. Forskare eller utvärderare kan finna informanter mer övertygande om de liknar forskaren själv, om de är karismatiska eller om det har upparbetats en mer personlig kontakt.</p>
<p>Metodologisk bias</p>	<p>Tillgänglighetsbias, diplomatisk bias, artighetsbias samt bias orsakad av distans från datagenerering och datainsamling mm</p>	<p>Ett problem är ibland artighetsbias där respondenterna kan tendera att berätta för utvärderaren vad de antas vilja höra eller vad informanten vill att de ska kommunicera vidare. Detta kan förvärras av diplomatisk bias, där forskares smidighet eller försiktighet kan göra dem motvilliga att vidare undersöka avvikande eller motsägelsefulla svar.</p> <p>Det finns också en risk för bias genom medling av data via tolkar, transkription och översättningar. Blandad kvalitet på anteckningar och svårigheter att fånga den kunskap som uppnåtts genom att vara närvarande vid intervjun. En utmaning är att analys inte sällan görs av människor som inte utförde eller planerade fältarbetet.</p> <p>Tillgänglighetsbias kan göra att människor överskattar sannolikheten för eller betydelsen av minnesvärda, omdiskuterade eller ”starka” händelser.</p>
<p>Empirisk bias</p>	<p>Kognitiv bias, bedömningsfel, känslighet för mönster, attributionsfel, övervärdering av sådant som ligger nära mig själv, haloeffekt mm.</p>	<p>En typ av bias är tendensen att se mönster där sådana inte finns, vilket gör att forskaren övertolkar eller undervärderar visa processer eller delar av data.</p> <p>Andra former av bias påverkar förmågan att bedöma orsakssamband, som vid Attributionsfel där man tolkar andra människor utifrån interna (individuella) snarare än externa (strukturella) omständigheter eller faktorer. Människor är mer benägna att koppla samman förändring med specifika, närliggande,</p>

		<p>tydliga eller omtalade händelser eller aktörer än med processer som utvecklas långsamt eller över lång tid.</p> <p>Självöverskattning kan bidra till att informanter övervärderar sig själv eller den egna organisationens bidrag till de sociala förändringar relativt bredare politiska eller samhällsliga processer.</p>
Kontextuell bias	Vänskaps - eller gruppbaserad bias, pro-insats/projekt bias	<p>En annan form av bias kan även uppstå genom den relation som ibland utvecklas mellan utvärderare och personal i och runt projekt eller på en myndighet. Detta kan kallas för vänskapsbias eller på ett organisatoriskt plan ”Contract Renewal Bias”. Detta kan potentiellt starkt påverka en utvärderares oberoende.</p> <p>Det kan finnas inslag av att se insatsen eller beställaren av utvärderingen som del av den egna gruppen.</p> <p>Det kan slutligen också finnas en tendens till fokus på den egna forskningsmiljöns konventionella källor till bias. Kvantitativa effektutvärderare kan tendera att fokusera på statistisk signifikans men glömma sådant som är mindre kvantifierbart såsom pro-projektbias eller positionalitet. Man fokuserar på det kända istället för det okända.</p>

Källa: Camfield et al (2014). EBAs tabellering och översättning.